

LIMUVIINALAKI EDUSKUNNASSA

KARI VUORINEN

Julkisuudessakin näkynyt keskustelu teemasta ”nuoret ja alkoholi” käytiin eduskunnassa keväällä 1997, kun käsiteltiin ns. limuviinalakia eli hallituksen esitystä alkoholilain 16 pykälän muuttamiseksi. Lainmuutos syntyi alun perin yksittäisen kansanedustajan (Räsänen, skl) aloitteesta, ja siinä haluttiin kieltää yli 1,2 prosenttia alkoholia sisältävien juomien myyntiä alle 15-vuotiaille.

Räsänen aloite sai poikkeuksellisen laajan kannatuksen eduskunnassa. Peräti 134 allekirjoitti sen. Aloitteen menestymisen taustalla oli osaksi voimassa olleiden lakien ristiriitaisuus¹ ja ilmeisesti myös kansanedustajien aito huoli lasten ja nuorten lisääntyneestä alkoholin käytöstä. Julkaistut tutkimustulokset (mm. kouluterveystutkimukset) ja mediaan ilmestynyt termi ”lapsijuoppo” olivat nostattaneet tunteita ja keskustelua myös eduskunnassa. Lasten ja nuorten alkoholin käytön todettiin huolestuttava ”sekä vanhempia että myös yhteiskunnan päättäjiä” (Rask, sd). Eduskunnassa katsottiinkin, että koska ”opetukset eivät mene nuorisoon sillä tavalla kuin toivoisi” (Mähönen, sd), lasten ja nuorten alkoholin käyttöön on puututtava lainsäädännöllä. Useissa puheenvuoroissa korostettiin, että laki on ennen kaikkea viesti julkisuuteen. ”Eduskunta osoittaa, ettei se hyväksy lapsijuoppoteltua” (Peltamo, sd).

Koska eduskunnan enemmistö tuki Räsänenin aloitetta, hallitus antoi aloitteen pohjalta

¹Alkoholilain 33 pykälässä kiellettiin sellaisten juomien alaikäisiin kohdistuva mainonta, joiden alkoholipitoisuus oli vähintään 1,2 prosenttia. Toisaalta kuitenkin juomat, joiden alkoholipitoisuus oli alle 2,8 prosenttia, määriteltiin alkoholittomiksi juomiksi. Niitä siis voitiin valmistaa ja myydä lapsille, kuten myös tapahtui.

oman esityksensä lain muuttamisesta. Siinä linjaa jopa kiristettiin. Hallitus esittikin limuviinojen kieltämistä alle 18-vuotiailta. Jos Räsänenin esitys olikin saanut laajaa tukea eduskunnassa, hallituksen esitystä puolestaan myös kritisoitiin ja vastustettiin. Tämä vastustus aiheutti myös vilkkaan (yli 80 puheenvuoroa) ja ajoittain jopa kiivaankin keskustelun eduskunnassa. Itse lain sisällön lisäksi keskustelussa käsiteltiin myös melko laajasti viime vuosien alkoholi- ja yhteiskuntapolitiikkaa. Näin eduskuntakeskustelu ja lain käsittelyyn liittyvät äänestykset antavat osaltaan mahdollisuuden kartoittaa kansanedustajien ja puolueiden suhtautumista lasten ja nuorten alkoholin käyttöön ja alkoholipolitiikkaan. Mikä eduskunnan limuviina-keskustelussa oli keskeistä? Oliko puolueilla erilaisia kantoja ja painotuksia suhteessa limuviinalakiin ja siten myös nuorten alkoholin käyttöön? Entä mikä oli limuviinalain suhde viime vuosien alkoholipoliittiseen keskusteluun? Onko alkoholipoliittisilla kannanotoilla ideologista ja poliittista taustaa, ja miten ne vaikuttivat kansanedustajien suhtautumiseen nuorten alkoholin käyttöön?

MILLOIN NUORI ON LAPSI?

Hallituksen esityksessä kiellettiin siis alle 2,8 prosenttia alkoholia sisältävien juomien myynti, anniskelu ja hallussapito alle 18-vuotiailta. Tähän kategoriaan kuuluivat myös ns. pilsneri, kotikalja ja sima. Tätä lakiesityksen arvostelijat pitivätkin liioitteluna. Tämän kietytti mm. Vistbacka (ps), jonka mielestä ”tämä esitys on niin kaukana ja käytännön elämälle vieras, jos puhutaan 18-vuotiaasta ja

pilsneristä. Kuka tällaista valvoo? Kun henkilö voi mennä naimisiin 17-vuotiaana ja armeijaan, ei hän saa pitää hallussaan tupakkaa, ei pilsneriä eikä kotikaljaa ja sattuu vielä, että etyylialkoholia on simassa 1,2 prosenttia, niin paha poliisi vie senkin ja sakot päälle”.

Eduskuntakeskustelun aikana puhuttiinkin paljon pilsneristä, kotikaljasta ja simasta.² Pilsneri, kotikalja ja sima eivät kuitenkaan olleet limuviinalain käsittelyn pääkysymyksiä. Itse lain sisällön pääkysymykseksi nousi ns. ikärajakysymys, jota käsiteltiinkin lähes kaikissa puheenvuoroissa. Mistä tässä ikärajakysymyksessä sitten oli kysymys? Kuten tunnettua alkoholilainsäädäntö määrittelee, että alle 18-vuotiaalle ei saa myydä eikä tarjota alkoholia. Yhtä tunnettua on, että arkipäivän todellisuus on toinen. Alaikäiset käyttävät melko yleisesti, avoimesti ja julkisesti alkoholia. Lasten alkoholin käyttöä tuskin kukaan pitää hyväksyttävänä, mutta erimielisyys vallitseeikin siitä, kuka on lapsi? Tämän erimielisyyden kiteytti osuvasti Vistbacka, joka tuhtuneesti ihmetteli, että ”ministeri puhui lapsista, kun tarkoitti 17-vuotiaita”.

Eduskunnassa olikin selkeästi kaksi linjaa. Toisten mielestä oikea ikäraja olisi ollut 15–16 vuotta, toiset puolestaan katsoivat 18 vuoden olevan luonnollinen ikäraja myös limuviinon osalta. Se kun jo muutenkin oli alaikäisyyden ja aikuisuuden raja lainsäädännössä. Mm. Vehkaoja (sd) oli sitä mieltä, että ”voisimme palauttaa sen hyvän ajatuksen, että rippikouluikään ollaan lapsia ... ja sen jälkeen aletaan vähitellen harjoitella aikuisuuteen sopeutumista”. Kiljunen (sd) puolestaan

²Lain tiukka tulkinta olisikin johtanut siihen, että pilsnerin, kotikaljan ja siman nauttiminen, juominen ja kuljetus olisi ollut kiellettyä alle 18-vuotiailta. Siksi eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikunta lisäksi laista antamaansa mietintöön lausuman, jossa se edellytti, että lain täytäntöönpanon yhteydessä ei ”tarpeettomasti vaikeuteta mm. kotikaljan ja siman nauttimista ruokajuomana” (StVM 9)1997). Joissakin kansanedustajissa tämä herätti suurta hilpeyttä. Mm. Soininvaara (vihr) totesi, että ”ponnella valiokunta nyt toteaa, että tämä laki ei tarkoita sitä, mitä siinä lukee”.

oli sitä mieltä, että vaikka lapsuus on sekä biologinen että kulttuurinen käsite, tässä suhteessa ”ikäraja monista seikoista johtuen on paremminkin kohonnut viime aikoina”.

Sosiaali- ja terveystoimikunnan puheenjohtajan Skinnarin (sd) mielestä ikärajan säätäminen limuviinon osalta 15 vuoteen olisi ollut ”viesti siitä, että 15–18-vuotiaat saavat sitten juoda”. Ministeri Huttu-Juntunen puolestaan kertoi, että lakia ministeriössä valmisteltaessa pohdittiin myös ikärajaa. Lähtökohta oli lastensuojelullinen: ”Lapset ovat se ryhmä yhteiskunnassa, joita meidän aikuisten on suojeltava”.

Lain kriitikoiden mielestä eduskunnassa puolestaan oli ”hämmästyttävää tietämättömyyttä ja kyvyttömyyttä sosiaalipuolella ja muutamalla yhteiskuntatieteilijälläkin näköjään siitä, että minkäikäiset nykyään ovat aikuisia. Herra jumala, mitä lapsia ovat jotkut yli 16-vuotiaat! Tuo ikäraja on ehkä 15, 14 tai 13 vuotta. Jos mennään murrosikään, lapset ovat nykyään ehkä alle 10-, 11- tai 12-vuotiaita” (Virtanen, evir).

Virtasen perustelut olivat lähinnä biologiset. Hänen mielestään Suomeenkin on tullut ”tällainen ilmiö, mikä Espanjassakin, että tytöt ovat aika nuorena jo aika reheviä”. Myös meillä tällainen lämpöilmiö on alkanut vaikuttaa sekä ”miehiin että naisiin”. Mutta myös monet kansanedustajat, jotka toisaalta esiintyivät esim. alkoholipolitiikan liberaalisointia vastaan, katsoivat, että sopiva ikäraja ”olisi ehkä 16 vuotta” (Lahtela, sd). Myllyniemi (kesk) katsoi, että ”15 vuoden ikäraja olisi ollut kohtuullinen ja oikea, 18 vuotta saattaa olla vähän liian jyrkkä”. Myös Rehnin (kesk) mielestä eduskunta suorastaan aliarvioi esim. 17-vuotiaita, jos se ”kutsuu ja käsittelee heitä lapsina”.

Vaikka eduskuntakeskustelu ”espanjalaisilmiöineen” sisälsi myös huvittavia piirteitä, kysymys ikärajasta on tietenkin olennainen, kun puhutaan lasten ja nuorten alkoholin käytöstä. Eli, minkäikäisenä nuori saa hyväksytysti, vaikkakaan ei laillisesti, käyttää alkoholia ja minkäikäinen nuori tulisi katsoa lapsek-

si, jota lainsäädännöllä tulee erityisesti suojella? Tässä mielessä eduskuntakeskustelu sisälsi muutamia merkille pantavia tendenssejä.

Ensiksikin, vaikka limuviinoissa on kyse melko miedoista alkoholijuomista, ne pääasiassa miellettiin eduskuntakeskustelun aikana alkoholijuomiksi, joita lapset ja nuoret myös käyttävät humaltumistarkoituksiin. Tämä tuli esiin monissa puheenvuoroissa, mutta myös hallituksen lakiesityksen perusteluissa. Näin ns. ikärajakeskustelu saa uudenlaista merkitystä. Varsin monet kansanedustajat olivat sitä mieltä, että 15–18-vuotiaille tulee sallia mietojen alkoholien käyttö.

Ja vaikka eduskunnan ikärajapäätökseksi lopulta äänestysten jälkeen tuli 18 vuotta, äänestystulokset eivät kerro koko totuutta. Mikäli lakiesitys ei olisi ollut hallituksen antama, 18 vuoden ikäraja tuskin olisi mennyt läpi eduskunnassa. Myös Räsänen arveli, että mikäli hän olisi aloitteessaan ehdottanut 18 vuoden ikärajaa, se luultavasti olisi eduskunnassa torjuttu ”ahdasmielisenä alkoholipoliittisena vetona”. Myös sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen Manninen (kesk) kertoi, että ”valtiokunnassa monet olivat henkisesti sitä mieltä, että ikäraja voisi olla 15 vuottakin. Mutta koska hallitus oli lakiesityksensä antanut, ei valtiokunta halunnut siihen puuttua”.

Mutta myöskään lastensuojelulliset ja kansanterveydelliset syyt eivät välttämättä olleet keskeisiä argumentteja, kun eduskunta lopulta hyväksyi 18 vuoden ikärajan. Erittäin keskeinen argumentti oli myös kaupan keskusjärjestöjen kannanotto. Ne katsoivat, että monet ikärajat olisivat hankaloittaneet kaupan toimintaa ja ”omavalvontaa”. Juuri näin 18 vuoden ikärajaa myös perusteltiin monen kansanedustajan puheenvuorossa.

LIMUVIINALAKI JA PUOLUEPOLITIikka

Eduskunnassa vallitsi siis erimielisyys siitä, milloin nuori on lapsi ja minkäikäistä nuorta lainsäädännöllä tulee erityisesti suojella. Eri-

mielisyyttä oli myös siitä, mikä on julkisen vallan, siis valtion, rooli, tässä suojelutehtävässä ja millaisia keinoja siihen tulisi käyttää? Entä löytyykö näille erimielisyyksille puoluepoliittista taustaa? Suhtautuivatko puolueet eri tavoin limuviinalakiin? Tätä on mahdollisuus kartoittaa eduskunnassa käytettyjen puheenvuorojen ja äänestysten perusteella.

Elinkeinoelämän vastuu

Lain käsittelyn yhteydessä lähimmäksi perinteisiä poliittisia ja ideologisia näkemyseroja päästiin silloin, kun eduskunnassa puhuttiin yrityselämän vastuusta. Useat kansanedustajat arvostelivatkin panimoteollisuutta siitä, että se ylipäätään valmisti limuviinon kaltaisia, selkeästi lapsille suunnattuja alkoholijuomia. ”Panimoteollisuus ja kauppa käyttävät pykälää härskisti hyväkseen. Panimoteollisuus valmistaa tällaista limonadialkoholia ja kauppa myy, ottaa rahat, kun sitä on tarjolla” (Kankaanniemi, skl).

Keskustelun aikana eduskunnassa esitetiinkin ajatus kieltää limuviinat kokoaan. Koska limuviinat oli selkeästi suunnattu lapsille ja nuorille, ehdottajien mielestä olisi ollut loogisempaa kieltää ne, kuin säätää laki, jota oli lisäksi vaikea valvoa. Nyt lainsäädäntö ”syöllistää nuoria ja lapsia, mutta jättää tärkeimmän pään eli limuviinon valmistajat kokonaan koskemattomiksi” (Kiljunen, sd).

Karhunen (kok) puolestaan tuhtui koko ajatuksesta ja piti kieltovaatimusta ”aivan käsittämättömänä”. Myös Räsänen (skl) esiintyi kieltovaatimusta vastaan. Hänen perustelunsa oli mielenkiintoinen: ”Mielestäni näiden juomien valmistusta ei tule kieltää, koska kyllä aikuisillakin tulee olla tällaisia vaihtoehtoja saatavilla”. Limuviinon kokonaan kieltämisestä esittivätkin pääasiassa vasemmistolaiset kansanedustajat, kun taas oikeistolaiset kansanedustajat vastustivat ajatusta. Kyse oli tällöin tietenkin ideologisesta

Taulukko 1. Limuviinalain käsittelyssä puheenvuoron pitäneet kansanedustajat puolueittain sekä puhujien kanta hallituksen esitykseen

puolue	puhujia	myönteinen	kielteinen	ei kantaa
SDP	15	11	3	1
Keskusta	6	3	3	–
Kokoomus	4	3	–	1
Vas.liitto	4	2	1	1
RKP	0	–	–	–
Vihreät	2	–	1	1
SKL	3	3	–	–
muut ¹	2	–	2	–
yhteensä	36	22	10	4

¹Sisältää Nuorsuomalaisen eduskuntaryhmän, Vasemmistoryhmän, perussuomalaiset ja eduskuntaryhmä Virtasen.

Lähteet: Eduskunnan pöytäkirjat: vp 60–72. 1997 HE 71/1997

suhtautumisesta elinkeinoelämään. Vaikka rintamalinja ei ollut aivan ehdoton, oikeistolaiset kansanedustajat olivat vasemmistolaisia haluttomampia kritiikkiin, mutta ennen kaikkea toimenpiteisiin elinkeinoelämää vastaan. Päinvastoin eräät kansanedustajat halusivat erityisesti kiittää panimoteollisuutta ja päivittäistavarakauppayhdistystä ”järkevistä kannasta” näiden antaessa nopeasti suosituksensa limuviinon myynnin lopettamisesta alaikäisille jo siinä vaiheessa, kun lakialoite tuli eduskunnan käsittelyyn. Tämä osoitti eräiden kansanedustajien mukaan kaupalta vastuullista toimintaa. Mistä tässä vastuullisuudessa ehkä myös oli kyse, käy ilmi mm. Soininvaaran (vihr) kommentista. Hänen mielestään kauppa oli aallonharjalla: ”Jos tämä ei olisi toiminut, kauppa olisi osoittanut, että se ei kykene ottamaan vastaan viinien vähittäismyyntiä”.

Puolueiden aktiivisuus

Räsänen lakialoitteen allekirjoittajia oli eduskunnassa siis 134. Ne jakautuivat eduskuntaryhmien kesken melko tasaisesti. Suurimmita eduskuntaryhmissä Vihreän liiton allekir-

joitusprosentti oli alhaisin, ”vain” 44 prosenttia sen kansanedustajista tuki lakialoitetta.

Mielenkiintoista on sen sijaan havaita, että puolueiden välillä oli selviä eroja aktiivisuudessa lain käsittelyn yhteydessä, mikäli sitä mitataan käytettyjen puheenvuorojen muodossa. Nämä erot ilmenevät taulukosta I.

Huomiota herättää, että suuremmista eduskuntaryhmistä RKP:n kansanedustajat eivät käyttäneet yhtään puheenvuoroa lain käsittelyn yhteydessä.³ Taulukosta I ilmenee myös, että SDP:n ryhmä oli suhteessa muihin ryhmiin lähes ”yliaktiivinen”. Tämä voi johtua siitä, että ainakin käytettyjen puheenvuorojen perusteella SDP:n ryhmässä oli myös eniten erimielisyyksiä sekä lain käsittelyn että myös laajemminkin alkoholipolitiikan suhteen. Osa sosiaalidemokraateista kannatti selkeästi liberaalimpaa alkoholipolitiikkaa, mutta toisaalta SDP:n ryhmässä perinteisellä pohjoismaisella sosiaali- ja alkoholipoliittisella ajattelulla on pitkät perinteet ja myös vahva kannatus.

Sen sijaan Keskustan ja Kokoomuksen kansanedustajat olivat melko passiivisia. Tässä

³Sen sijaan eduskuntaryhmän selkeä enemmistö kannatti hallituksen esitystä.

”passiivisuudessa” oli kuitenkin suuria eroja. Vaikka keskustalaisista puhui vain kuusi kansanedustajaa, he käyttivät yhteensä 18 puheenvuoroa. Puheenvuorot olivat usein myös asiaan paneutuvia. Kokoomuksen neljän kansanedustajan kuusi puheenvuoroa sen sijaan olivat pääasiassa lyhyitä kommentteja.⁴

Suhtautuminen hallituksen lakiesitykseen selittää tätä eroa vain vähän. Suurempi syy lienee näkemyseroissa alkoholipolitiikan suhteen. Kuten tiedetään, Kokoomuksessa suhtaudutaan alkoholipolitiikan liberalisointiin myönteisesti. Tähän lähtökohtaan keskusteleminen ”lapsialkoholisteista” sopii melko huonosti. Teemoja on ja oli melko vaikea yhdistää. Tämä näkyi myös siten, että puoluekannasta riippumatta vain harvat alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannattajat käyttivät puheenvuoroja. Päinvastaisia esimerkkejä oli useita. Mm. Alaranta (kesk) muistutti, että ”mikäli meidän täysraittiuutta kannattavien mielipiteet olisivat päässeet valmisteluissa ja päätöksenteossa enemmän valalle, niin kyllä kai Suomen alkoholipolitiikka

olisi aivan toisen näköistä. Meillä ei olisi lapsialkoholisteja”.

Monet alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannattajat kokivatkin, että ”raittiusmiehillä” oli eduskuntakeskustelun aikana hegemoninen yliote. Mm. Hämäläinen (sd) valitti, että kun alkoholipolitiikasta eduskunnassa keskustellaan, puheenvuoroja käyttävät yleensä vain tiukemman linjan kannattajat. Myöskään Karhunen (kok) ei pitänyt eduskuntakeskustelun sävyistä, joka hänen mielestään merkitsi ”lisääntyvää holhousta myös nuorisoon päin”. Virtanen puolestaan totesi, että lakiesityksellään ”hallitus antaa tässä harvinaisen ahdasmielisellä tavalla opposition ahdasmielisimmälle ja konservatiivisimmalle osalle nappulat käteen”.

Äänestykset

Yksiselitteisimpiä tuloksia puoluepoliittisista linjauksista saadaan tietenkin tutkimalla lain käsittelyyn liittyviä äänestystuloksia. Laista äänestettiinkin kolme kertaa. Sen vähittäismyyntiä, anniskelua ja hallussapitoa koskevien pykäliden osalta ehdotettiin 18 vuoden sijaan 15 vuoden ikärajaa.

Hallituksen esitystä vastaan äänestäneiden kansanedustajien määrä vaihteli äänestyksestä riippuen 24:stä 29:ään. Johdonmukaisesti jokaisessa äänestyksessä hallituksen esitystä vastusti 22 kansanedustajaa ja seitsemän edustajaa äänesti pykälästä riippuen joko puolesta, vastaan tai tyhjää. Taulukkoon 2 on yhdistetty kaikki jossain vaiheessa hallituksen esitystä vastaan äänestäneet kansanedustajat ei-sarakkeeseen.

Kuten taulukosta 2 käy ilmi, Kristillistä liittoa⁵ ja Vasemmistoryhmää lukuun ottamatta kaikkien puolueiden eduskuntaryhmät hajosivat äänestyksessä. SDP:ssä, Kokoomuksessa ja Vasemmistoliitossa tämä hajoaminen oli

Taulukko 2. Äänestystulos eduskuntaryhmittäin hallituksen esityksestä

puolue	jaa	ei	poissa	yhteensä
SDP	32	11	19	62
Keskusta	32	2	11	45
Kokoomus	22	6	10	38
Vas.liitto	11	3	5	19
RKP	10	1	1	12
Vihreät	1	4	4	9
SKL	5	0	1	6
muut	4	2	2	7
yhteensä	117	29	53	199

Lähteet: Eduskunnan pöytäkirjat: vp 60–72. 1997 HE 71/1997

⁴Merkille pantavaa myös oli, että pääasiassa puheenvuoroja limuviinalaista käyttivät ns. rivikansanedustajat. Ehkä nuorten alkoholin käyttö tai alkoholipolitiikka yleensä ei ole asia, joka kiinnostaa valtakunnan tason poliitikkoja?

⁵Kristillisen liiton kannat tuntiin ei liene yllättävää, että puolue tuki ”sataprosenttisesti” koko käsittelyn ajan hallituksen esitystä.

vieläpä hämmästyttävän samankaltaista. Näiden eduskuntaryhmien äänestykseen osallistuneista kansanedustajista 21–25 prosenttia äänesti hallituksen esitystä vastaan. Eduskuntaryhmien kokonaisvahvuudesta vastaan äänestäneitä edellä mainituissa puolueissa oli 15–18 prosenttia. Keskustan eduskuntaryhmässä hallituksen esitystä vastustettiin vain vähän, samoin RKP:n eduskuntaryhmässä.

Selvintä lain vastustus olikin Vihreän liiton eduskuntaryhmässä. Vihreällä liitolla ja esim. Keskustapuolueella on tietenkin erilainen aatteellinen, ohjelmallinen ja poliittinen tausta, mikä selittää niiden toisistaan poikkeavat näkemykset limuviinalaista. Mutta niin on myös sosiaalidemokraateilla, Kokoomuksella ja Vasemmistoliitolla. Joten puoluepolitiikalla ei näyttänyt juuri olevan merkitystä kansanedustajien suhtautumisessa limuviinalakiin. Lähimmäksi selittäviä eroja päästäänkin tutkimalla äänestystulosta vaalipiireittäin (taulukko 3).

Taulukko 3 osoittaa, että eniten 18 vuoden ikärajaa vastustivat Helsingin, Uudenmaan ja Hämeen pohjoisen vaalipiirin kansanedustajat. Sen sijaan *yksikään* Ahvenanmaan, Turun pohjoisen vaalipiirin, Keski-Suomen, Kuopion, Oulun ja Lapin kansanedustaja, puoluekannasta riippumatta, ei äänestänyt hallituksen esitystä vastaan. Vaasan ja Turun eteläisen vaalipiirin alueiltakin vastaan äänestäneitä oli vain yksi.

Kansanedustajan kotipaikalla näyttäisi siis olevan selkeä yhteys siihen, miten he suhtautuivat limuviinalain ikärajakysymykseen. Tulos sinänsä ei liene kovinkaan yllättävä. Ehkäpä juuri Etelä-Suomen kaupunkikulttuurissa lasten ja nuorten alkoholin käyttöön suhtaudutaan sallivammin kuin muualla Suomessa. Toisaalta lasten ja nuorten alkoholin käytön ongelmat ainakin ”näkyvät ja kuuluvat” selvemmin suurtaajamissa kuin maaseudulla. Ilmiöt saattavatkin siten tukea toisiaan?

Mielenkiintoista on myös havaita, että alkoholipoliittisia mielipiteitä artikuloidaan usein juuri ”maantieteellisin” perustein. Alkoholipoliittikan liberalisoinnin katsotaan edusta-

van ”eurooppalaista, eteläsuomalaista ja urbaania” näkemystä, kun taas liberalismin vastustus edustaa ”pohjoissuomalaista lesta-diolaista viinanjuonnin kieltävää uskonnollisuutta kuin myös vasemmistolaista valtion holhoukseen perustuvaa ... ajattelua” (Törrönen 1995, 315).

”LAPSIJUOPOT” JA ALKOHOLIPOLIITTIKKA

Viime vuosien yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua voi hyvin luonnehtia hyvinvointivaltiollisen ja sitä vastustavan uusliberalistisen suuntauksen väliseksi kamppailuksi. Nämä linjaerot ovat näkyneet myös alkoholipoliitikassa, joka viime vuosina on ollut käymistilassa ja muutospainneiden kohteena. Tätä käymistilaa mm. M. Piispa (1993) kuvaa hyvinvointivaltiollisen ja uusliberalistisen ”puhetavan” välisenä yhteentörmäyksenä.

Tämä yhteentörmäys on näkynyt myös eduskunnassa käydyissä alkoholipoliittisissa keskusteluissa ja mm. kansanedustajien te-

Taulukko 3. Äänestystulokset vaalipiireittäin hallituksen esityksestä

vaalipiiri	jaa	ei	tyhjä	poissa	yhteensä
Ahvenanmaa	1	0	0	0	0
Helsinki	8	5	1	6	20
Häme etel.	8	2	0	4	14
Häme pohj.	8	4	0	3	15
Keski-Suomi	5	0	0	5	10
Kuopio	6	0	0	4	10
Kymi	7	2	0	3	12
Lappi	6	0	0	2	8
Mikkeli	6	2	0	0	8
Oulu	14	0	0	4	18
P.-Karjala	4	3	0	0	7
Turku etel.	9	1	0	7	17
Turku pohj.	8	0	0	3	11
Uusimaa	21	4	0	5	30
Vaasa	10	1	0	7	18
yhteensä	121	24	1	53	199

Lähteet: Eduskunnan pöytäkirjat: vp 60–72. 1997 HE 71/1997

kemissä aloitteissa ja kirjallisissa kysymyksissä, jotka ovat liittyneet alkoholipolitiikkaan. Kansanedustajat ovat esittäneet mm. ”alkoholijuomien myynnin sallimista vähittäiskaupoissa” (Sasi, kok) ja toisaalta ”alkoholin vähittäismyyntimonopolin säilyttämistä valtiolla” (Kankaanniemi, skl). On kannettu huolta panimoteollisuuden tulevaisuudesta ja haluttu ”alkoholin ja oluen valmisteveron alentamista” (Rimmi, vas) sekä esitetty toimia ”suomalaisten viinitilojen toimintaedellytysten parantamiseksi” (Piha, kok). Samaan aikaan on esitetty ”alkoholin nauttimisen kieltämistä julkisella paikalla” (Aittoniemi, kesk) ja vaadittu toimenpiteitä ”nuorten terveyttä vaarantavan alkoholin käytön vähentämiseksi” (Väistö, kesk).

Pinnalta katsoen alkoholipoliittisissa ristiriidoissa on kysymys juupas–eipäs-väittelystä suhteessa alkoholipolitiikan liberalisointiin. Alkoholipoliittiset mielipiteet on kuitenkin mahdollista liittää myös laajempaan yhteiskunnalliseen lähestymistapaan ja kehykseen. Mm. P. Sulkunen (1997) on jaotellut alkoholipoliittiset käsitykset hyvinvointivaltiolliseen, uusliberalistiseen ja klassiseen liberaalistiseen (konservatiiviseen) lähestymistapaan. Näiden lähestymistapojen erot kulminoituvat lähinnä kahteen tekijään, nimittäin yksilön omaan vastuuseen alkoholiongelmas- ta ja valtion legitimiin oikeuteen harjoittaa alkoholipolitiikkaa, ennen kaikkea rajoittavaa alkoholipolitiikkaa.

Näiden lähestymistapojen väliset painotukset ovat sinänsä luontevia. Hyvinvointivaltiollinen lähestymistapa korostaa, että alkoholi-ongelmat ja alkoholismi ovat sairauksia, joista yksilö itsessään ei ole täysin vastuussa. Syyt ovat usein myös yhteiskunnalliset. Ja koska alkoholismi on sairaus, sitä on hoidettava kuten muitakin sairauksia. Tätä ei Sulkusen (1997, 73) mukaan kuitenkaan perustella ”moraalisin, vaan yhteisöllisin argumentein”. Alkoholihaitat aiheuttavat kärsimyksiä muille yksilöille ja yhteisölle, minkä lisäksi ne merkitsevät kustannustaakkaa julkiselle terveydenhoidolle. Siksi hyvinvointivaltiollinen

lähestymistapa pitää legitiminä julkista puuttumista alkoholipolitiikkaan ja myös yksityiseen kulutukseen.

Uusliberalistinen lähestymistapa puolestaan korostaa voimakkaasti yksilön merkitystä ja vastuuta myös alkoholipolitiikassa. Jokaisen tulee vastata itsestään, eivätkä uusliberalistit hyväksy minkäänlaisia valtion asettamia rajoituksia, julkisen vallan valvontaa tai puuttumista yksityiseen kulutukseen. Heidän yksiselitteisenä tavoitteenaan onkin alkoholipolitiikan liberalisointi.

Klassiseksi liberalismiksi Sulkunen (1997) kutsuu hyvinvointivaltiollista ajattelua vastustavaa konservativismia. Yhdessä uusliberalistisen puhettavan kanssa se vieroksuu valtiollista puuttumista yksilön oikeuksiin myös alkoholipolitiikassa. Konservatiivinen puhe- tapa korostaa kuitenkin moraalisen auktoriteetin tarvetta ja tämän auktoriteetin se haluaa perheelle, suvulle jne.

Limuviinalain käsittelyn yhteydessä edellä mainitun kaltaiset alkoholipoliittiset puheta- vat tulivatkin hämmästyttävän hyvin esiin, siitäkin huolimatta, että puhuttiin nuorten alkoholin käytöstä. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että alkoholipolitiikka on yksi keskeinen hyvinvointivaltiollisen ja liberalistisen puhettavan välisistä erimielisyyksistä, ja siitä, että alkoholipolitiikka on aluetta, jolla puolueiden johto ja ryhmäpäätökset eivät juuri estä kansanedustajien omia näkemyksiä. Ja ennen kaikkea, limuviinalain käsittelyn aikana eduskuntakeskustelu laajeni käsittelemään monia lasten ja nuorten asemaan, alkoholi- ja yhteiskuntapolitiikkaan liittyviä kysymyksiä. Keskustelussa pohdittiin (tietenkin) syitä nuorten lisääntyneelle alkoholin käytölle, keinoja käytön vähentämiseksi, alkoholipolitiikkaa yleensä, lainsäädännön ja yhteiskunnan välistä suhdetta jne. Näin keskustelu usein laajeni keskusteluksi yhteiskunnasta, yksilöstä ja valtiosta. Keskustelussa nuorten alkoholin käytön syiden arveltiin olevan paljolti yhteiskunnallisia ja samalla pidettiin tärkeänä ja hyväksyttävänä myös lainsäädännöllä puuttua ja vaikuttaa nuorten alkoholin

käyttöön. Toisaalta epäiltiin lainsäädännön mielekkyyttä ja esim. limuviinalakia pidettiin vahvasti liioitteluna. Eräät puheenvuorot toivat korostetusti esiin vanhempien ja perheiden vastuun lasten ja nuorten alkoholin käytöstä.

Entä mikä oli näiden puhetapojen välinen suhde kansanedustajien ideologisiin ja poliittisiin taustoihin? Perinteisestihän hyvinvointivaltiollinen lähestymistapa voitaisiin tulkita vasemmistolaisuudeksi, konservatiivinen oikeistolaisuudeksi ja uusliberalistinen puhetapa ns. uusioikeistolaisuudeksi. Ja totta onkin, että vasemmistolaiset kansanedustajat (ehkä myös naiskansanedustajat) korostivat enemmän hyvinvointivaltiollisia argumentteja. Sen sijaan konservatiivisia ja uusioikeistolaisia argumentteja korostivat niin vasemmistolaiset kuin oikeistolaisetkin kansanedustajat. Eli jos ideologinen ja puoluepoliittinen tausta ei juuri vaikuttanut kansanedustajien suhtautumiseen itse limuviinalakiin, ei se vaikuttanut myöskään laajempiin alkoholipoliittisiin linjauksiin. Vasemmisto ei siis kokonaisuudessaan samastu hyvinvointivaltiolliseen puhetapaan, eikä oikeisto konservatiiviseen tai uusliberalistiseen puhetapaan. Jaoteltua oikeistoon ja vasemmistoon ei alkoholipoliitikassa juuri synny. Tämä ilmiöhän huomattiin myös Lahti-projektin aikana tutkittaessa paikallisen eliitin alkoholipoliittisia mielipiteitä (ks. Sulkunen 1997).

Tärkeää on myös huomata, että nämä alkoholipoliittiset lähestymistavat ovat usein sisäisesti ristiriitaisia. Tämä näkyi myös siinä, että yksittäiset kansanedustajat saattoivat artikuloida sekä hyvinvointivaltiollisesti että uusliberalistisesti. Kansanedustaja saattoi esim. korostaa yhteiskunnan vastuuta, kun pohdittiin syitä lasten ja nuorten alkoholin käytölle, mutta vastustaa julkisen vallan puuttumista samaan ongelmaan. Tai kansanedustaja saattoi vaatia vastuuta vanhemmille ja perheille nuorten alkoholin käytöstä ja sa-

malla vaatia julkiselta vallalta perhepolitiikan tehostamista. Myös Sulkunen (1997) korostaa, että argumentit riippuvatkin osittain siitä näkökulmasta, josta puhujat näkemyksiään esittävät. Alkoholista voidaankin siis puhua joko ”yhteisen hyvän”, ”vanhemman” tai ”kuluttajan” näkökulmasta.

Tämä kaikki – ettei alkoholipoliittisilla näkemyksillä ole juuri poliittista taustaa eikä puolueilla juuri pitäviä alkoholipoliittisia linjauksia – merkitsee ainakin sitä, että alkoholipoliitiikka on tulevaisuudessaakin jossain määrin tempoilevaa. Ainakaan se ei ole kovin ennustettavaa. Tämä tempoilu ei tietenkään ole estänyt sitä, etteikö myös Suomessa alkoholipoliitiikka olisi liberalisoitunut. Hyvinvointivaltiollinen puhetapa on joutunut puolustuskannalle, myös julkisuudessa. Alkoholipoliitikassa uusliberalistinen puhetapa on saanut hegemonistisen aseman (Törrönen 1995, 314). Ja vaikka aivan viime aikoina on alettu kantaa huolta lasten ja nuorten liiallisesta alkoholin käytöstä, se tuskin heikentää liberalistista alkoholipoliitiikkaa ja sen hegemonista asemaa. Tavoite alkoholipoliitiikan liberalisoimiseksi ja tavoite lasten ja nuorten suojelemiseksi alkoholihaitoilta kun eriytyvät erillisiksi kysymyksiksi. Näissä tavoitteissa ei välttämättä nähdä ristiriitaa. Eduskunnassa tämä tuli esiin siten, että monet liberaalisoinnin kannattajat tukivat hallituksen ”tiukkaa” linjaa, kun taas monet liberaalisoinnin vastustajat arvostelivat sitä. Näkemyksen kiteytti edustaja Kokkonen (kok), joka kertoi olleensa ensimmäisiä allekirjoittajia eduskuntakyselyssä, jossa vaadittiin mietojen viinien sallimista vähittäiskaupoissa. Kokkonen mukaan tästä saattoi syntyä sellainen käsitys, että hän on ”hyvin vapaan alkoholipoliitiikan kannattaja ja sen kannattaja, että lapsillekin voidaan myydä vaikka limuviinoja”. Hän haluaa sen vuoksi todeta olevansa ”täysin sie-luin tämän lakiesityksen takana”.

KIRJALLISUUS

Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat 60–72. 1997 HE 71/1997

Hallituksen esitys: Laiksi alkoholilain muuttamiseksi. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat HE 71/1997

Kirjallinen kysymys (ed. Kankaanniemi, skl): Alkoholien vähittäiskauppanonopolin säilyttämisestä valtiolla. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat KK 315/1995

Kirjallinen kysymys (ed. Piha, kok): Suomalaisien viinitilojen toimintaedellytyksien parantaminen. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat KK 326/1995

Kirjallinen kysymys (ed. Väistö, kesk): Toimenpiteistä nuorten terveyttä vaarantavan alkoholin käytön vähentämiseksi. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat KK 285/1996

Kirjallinen kysymys (ed. Rimmi, vas): Alkoholien ja oluen valmisteveron alentamisesta. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat KK 487/1996

Kirjallinen kysymys (ed. Sasi, kok): Alkoholijuomien myynnin sallimisesta vähittäiskaupoissa.

Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat KK 680/1996

Lakialoite (ed. Räsänen, skl): Laiksi alkoholilain 16 pykälän muuttamiseksi. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat LA 25/1997

Piispa, M.: Mistä puhumme kun puhumme alkoholiongelmasta. Alkoholiongelmaa ja alkoholipolitiikkaa käsittelevät määritelmät 1950–1990. Sosiologian lisensiaattitutkinto. Tampereen yliopisto 1993

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö (StvM 9/1997) hallituksen esitykseen laiksi alkoholilain muuttamisesta. Eduskunnan pöytäkirjat: valtiopäiväasiat STV HE 71. M97

Sulkunen, P.: Alkoholi ja massayhteiskunnan terveysimperatiivi: Paikallisten eliittien käsitykset alkoholipolitiikasta. S. 72–112. Teoksessa: Holmila, M. (toim.): Yhteisö ja interventio. Alkoholiongelmien paikallinen ennaltaehkäisy. Stake-sin tutkimuksia. Saarijärvi: Gummerus, 1997

Törrönen, J.: Liberalistisen ja hyvinvointivaltion puhettavan vastavedossa. Alkoholipolitiikka 60 (1995): 5, 308–322.